

RELIZA BIOGRAFIKI LITERACKIEJ WSPÓŁCZESNEJ UKRAINA

Streszczenie. W artykule, opierając się na koncepcje „biografii” i „pracy biograficznej” śledzona jest ewolucję ukraińskiej biografiki literackiej, jej dynamika, wzloty i upadki trajektorii rozwoju w drugiej połowie XX i pierwszej ćwierci XXI wieku. Klaryfikacja problemu i jego rozwiązanie opiera się na wielu czynnikach, które autor stara się ujawnić poprzez wiele źródeł poezji, powieściowej biografii, czasopism (w tym „Literatura Ukraina” jako jedno z najważniejszych dźwigni czasopism) poszczególnych autorów. Artykuł jest raczej wstępnym wprowadzeniem dla kluczowych pytań badawczych.

Słowa kluczowe: biografia, biografika, zasoby, praca biograficzna, badanie, krytyczne prace literackie, portret literacki, wywiad.

L. Rewa
doktor nauk filologicznych
członek narodowego
towarzystwa etnografów
Ukrainy
(m. Kijów, Ukraina)

RELEASE OF LITERARY BIOGRAPHYKA OF MODERN UKRAINE

Abstract. In article thanks to subjective and system approaching are relized the general survey, are accepted attention upon individual aspects of wealthy information and artistical costly of biographical editions (especially the science of literature investigation, literature and critical works, literary portrait, interviews), which to uncover the literary biographica.

Key words: biography, biographica, resources, biographical work, investigation, literature and critical works, literary portrait, interviews.

РЕЛІЗ ЛІТЕРАТУРНОЇ БІОГРАФІКИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Анотація. В статті на основі понять «біографія» та «біографічний твір» простежується еволюція української літературної біографіки, її динаміка, злети та падіння траєкторій розвитку впродовж другої половини XX та першої чверті XXI ст. Постановка проблеми та її вирішення зумовлені багатьма факторами, які автор намагається розкрити на багатьох джерелах—поезії, романному життєписі, періодиці (зокрема, «Літературній Україні» як одному з найвагоміших важелів періодики), конкретних авторах. Стаття є скоріше ознайомчою базою до ключових питань дослідження.

Ключові слова: біографія, біографіка, ресурси, біографічний твір, дослідження, літературно-критичні праці, літературний портрет, інтерв'ю.

«На початку XX століття в багатьох поетичних практиках домінувало осягнення метафізичною тривогою стану сучасного світу. Поезія... ніби барометр, передбачила зміну цивілізаційної погоди: золотий «спокій» європейського людства обірветься ураганом Першої Світової війни» (А. Дністровий. «Автономія Орфея. Варіації на тему поетичної творчості і навколо неї». – Х.: Акта, 2008).

«Тягуча павутина зйомних квартир
І дві душі пробиті сотнями дір,
Так страшно, коли не знаєш, що завтра...
Тепер я оглядаю знаки, часи
І знаю ціну світлої полоси -

Не варто шукати винних крім себе...» (А. Кузьменко (Скрябін). А пам'ятаєш? Місця щасливих людей).

У статті зосереджуємося на найменш досліджуваній проблемі – українській літературній біографіці, концептом якої донедавна вважалися ще радянські заїдедеологізовані механізми. Ми намагалися переосмислити їх, спираючися на міжнародний науковий досвід.

Кращі твори української та світової культури — необхідна складова самопізнання, самоусвідомлення значущості особистості, саморозуміння власної ідентичності. Особистість – основний носій джерела будь-якої інформації. За твердженням американського літературознавця Г. Блума, сьогодні, коли відчутне «ігнорування культури», є надзвичайно актуальним питання канону «як мистецтва пам'яті, автентичного підмурівка культурологічного мислення» [1, с. 43].

Літературна еволюція XIX– XX ст. дозволяє простежити закономірності змін принципів зображення людини, концепції героя, які зумовлені ідейно-філософськими зрушеннями, трансформаціями підходу до осягнення філософії мистецтва. Портрети героїв літератури послідовно і закономірно змінюються також залежно від того, яка соціальна дійсність у них типізується. Літературна модель людини та її структурно-семантичні елементи – це завжди концепція, точка зору [2, с. 35]. Якщо у XIX ст. культивували глибоку освіченість, шанобливе ставлення до родовитості, то в XX ст. виявлялося різке знищення людської гідності, розчинення в масовості, мало культурності, випинання сірості, аж до фізичної розправи над українською елітою.

У зв'язку зі складними обставинами часу, життєвий та творчий шлях літераторів, які писали про видатних особистостей, не завжди отримував об'єктивне, неупереджене висвітлення. Цьому сприяло цькування біографістів із боку партійного керівництва. Тому часто їх погляди зверталися у минуле: «Ідеалізація патріархальщини, давнини... виглядають на загальному розвитку нашого культурного розвитку як анахронізм, релікт минулого» [3, с. 11].

Українська література другої половини 90-х років XX ст. — це не просто література на зламі десятиліть, століть, тисячоліть, це література на зламі суспільної свідомості. Особливо чітко ці зміни відбила на собі автобіографічна проза. Її автори після довгих років мовчання зважились, нарешті, на прямий, відвертий діалог із читачем, на суд і каяття, знову порушувалася тема Людини, тема особистості («Вертеп» і «Вертеп —2» Р. Гром'яка, «Музей живого письменника», або «Моя довга дорога в ринок» В. Дрозда, «Два роки в Кремлі» Б. Олійника, «В пам'яті моїй» Ю.Ющенко, «Прожити й розповісти» А. Дімарова...). Проте, не завжди автобіографічні публікації відзначалися об'єктивністю. І це дало підстави писати О. Гончару: «Такого цинізму в нашій літературі раніше не було. Що з нами відбувається?» [4, с.457 – 458]. В іншому місці він визначився стосовно до всієї мемуаристики як процесу: «Біда з цими мемуаристами! Пішла просто пошесть якась на ці неправдиві ірреальні сповіді тих, хто явно перебільшує свою роль в історії, уявляючи себе не інакше як рятівником нації... Такий він підступний, цей мемуарний жанр. Ніби відбирає в людини розум, позбавляє чуття реальності...» [4, с. 459].

Останні десятиліття XX століття, початок XXI століття ознаменовані посиленням документального начала. Спогади, автобіографії, літературні портрети займають дедалі більшу питому вагу в літературному процесі. Із зацікавленням було сприйнято книгу Ігоря Калинця—«Знане і незнане про Антонича: Матеріали до біографії Богдана-Ігоря Антонича» (Львів, 2011. — 276 с., 48 іл). Перше видання цієї книги вийшло у Львові 2009 р. з нагоди 100-річчя від дня народження Б.-І. Антонича, в якій дослідник зібрав багато фактографічних та інших матеріалів, спогадів сучасників поета, які тоді ще жили. Порівняно із цим першим друге видання значно доповнене, збагачене епістолярієм та ілюстраціями. Особливу вартість мають «Документи КДБ» (с. 266— 268), які свідчать про заборону й переслідування творчості геніального українського поета XX ст., що знаменував своєю

творчістю новий крок у філософському розумінні життя, його поглядів на буття і природу людського пізнання.

У 1980-х — початку 1990-х років, званому більш як застійний період, а з 1986 — наміченою перебудовою — розширюється коло історико-біографічної епіки із змалюванням життя видатних діячів: повість Р. Горака «Тричі мені являлася любов», в якій на багатому фактичному матеріалі простежуються стосунки І. Франка з Ольгою Рошкевич, Юзефою Дзвонковською, Ольгою Хоружинською..., повість П. Загребельного «Кларнети ніжності», де розповідається про палке юнацьке кохання Павла Тичини, роман С. Тельнюка «Неодцвітаюча весно моя» про поета і його дружину. З'являються серйозні наукові дослідження, що висвітлюють маловідомі сторінки життєписів письменників. Так, у 1989 р. у видавництві «Дніпро» вийшов художньо-документальний диптих «У Вільні, городі преславнім...», в якому розкрито «вільнюські сторінки» біографії молодого Тараса Шевченка. Збірник склали повість «Провесінь над Вілією» Георгія Метельського, російського письменника, мешканця Вільнюса, та художньо-документальне есе українського вченого Анатолія Непокупного, написане на матеріалі багатолітніх пошуків науковця в архівах Москви, Ленінграда, Києва, Вільнюса.

1994 р. у видавництві «Мистецтво» було здійснено перевидання книги П.І. Зайцева «Життя Тараса Шевченка», що побачила світ 1955 р. накладом НТШ та Бібліотеки Українознавства в Парижі, Нью-Йорку, Мюнхені. Послідовне дослідження біографії Т. Шевченка в найтіснішому зв'язку з його творами в праці П. Зайцева «Життя Тараса Шевченка» / Вид. підгот., іл., упоряд. та прокоментував Ю. Іванченко; передм. В. Шевчука. — К.: Мистецтво, 1994. — 352 с. — і становить явище великої ваги не лише в українській літературній біографіці, а й в історії української культури загалом.

90-і роки — це час повільних трансформаційних процесів української суспільної свідомості. Надто уповільнений процес виходу України з глибокої системної кризи, бо в її основі — деморалізація суспільства, бездуховність і торжество несправедливості. Свідомо відмовляючись від спрофанованого ідеалу всієї культурної традиції попередніх часів, окремі автори поетичних творів 90-х ілюструють весь комплекс проблем, пов'язаних із втратою віри в національний ідеал. А звідси — в поетичних автобіографічних творах (О. Галеги, Л. Мельника, С. Жадана, І. Андрусяка...) — основні мотиви: розпач, зневіра, фаталізм, самотність [5, с. 41 – 45].

Витравлюване в українців протягом кількох століть усвідомлення власної ідентичності в 90-х рр. одержувало стимули й перспективи розвитку, ставало невідкладною потребою для самоосмислення літератури, літературознавства, біографіки — як для історії, так і культури взагалі. Поставало питання: «...чи можна нині переконливо говорити про широке літературне побутування О. Кручених чи М. Семенка, Хлебникова чи В. Поліщука? Навряд чи: вони, і ті, хто з ними, є фактом історії літератури і вже як стильовий виняток —... фактом рецепції літератури. Вони справді лишилися моментом літературного процесу, а точніше кризовим (у медичному розумінні) моментом самоочищення літератури, яка в болісних потрясіннях (а не раз і в конвульсіях) скидала з себе цілі шари зужитих, збаналізованих образно-філософських значень їх відтворення, скидала не в безвість, а в історію, а разом з ними й головний чинник їх скидання — авангард» [6, с. 20].

На зміну усталеним стереотипам приходять справжнє історичне письмо, яке сфокусовувало б відтворення епохи, із помітним авторським дослідженням. Причому у фокусі уваги — лише ХХ ст. та людина. «Це зрозуміло, бо ми, українське суспільство, якимось ніби випадали за борт цього ХХ століття, отямалися вже у воді, а куди поплив той корабель, де й як розбився? А куди ми на ньому пливли? Ці тексти дуже різні — від попсових, закросних за лекалами кінематографічних блокбастерів романів Василя Шкляра і Андрія Кокотюхи (відповідно «Чорний ворон» і «Червоний») до амбітного «Музею покинутих секретів» Забужко» [7]. Цей досвід не є новим, оскільки 1960-ті роки починалися розквітом романного життєпису. Його небезпідставно пов'язують із появою таких творів як «Тарасові

шляхи» (1961) О. Іваненко, «Поетова молодість» (1963) Л. Смілянського, «В степу безкраїм за Уралом» (1964) З. Тулуб, «Григорій Сковорода» (1969) Вас. Шевчука, «Дочка Прометейя» (1966) М. Олійника тощо.

«Зливою» видань, приурочених 200-літтю свого видатного сина, Пророка людства Т.Шевченка увіншувала Україна на честь його народин. Ми відгукнулися на подію, представивши на загальний збірник наукових праць, йому присвячених [8, 112 с.]. До переліку вищезазначених, долучимо ще кілька видань, які не потрапили до вказаної книги:

«Спогади про Тараса Шевченка» (уклад. і прим. В.С. Бородіна, М.М. Павлюка, О.В.Бороня; передм. Л. Смілянської. — К.: Дніпро, 2010. — 608 с.) є документальним джерелом — спогадами про Тараса Шевченка, куди увійшли мемуари його сучасників. Матеріали збірника, в яких розповідається про окремі епізоди життя геніального сина українського народу, створюють цілісну картину життєвого і творчого шляху основоположника нової української літератури.

«Тарас Шевченко у приватному житті: збірник статей». — К.: Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, 2014. — 280 с. з іл. Як ідеться в анотації, пропонується книжка містить статтю «Шевченківської енциклопедії», що висвітлюють особистісні аспекти життя Тараса Григоровича. Автори прагнули з'ясувати індивідуальні риси психіки Шевченка, ті важливі людські якості, що виявляються у ставленні до дітей та жінок (чи любив поет дітей, якого типу жінки його приваблювали, чи був щасливим він у коханні). Увагу читача привертають статті про зовнішність та стан здоров'я Шевченка в різні періоди його життя й, особливо, перші в шевченкознавстві спеціальні розвідки про його побут і побутові уподобання, зокрема про те, в яких помешканнях доводилося жити, який одяг носив, яка їжа йому смакувала, як ставився до матеріальних цінностей і грошей тощо.

Р. Коваль порадував громадськість книгою «Михайло Гаврилко: і стеком, і шаблею». Ім'я цього майстра у колах галицького горожанства добре знане. Керамічні й металеві медальйони і плакетки із зображенням Тараса Шевченка були не в одному помешканні. Навіть харківський пам'ятник Кобзареві, творчо використаний Манізером, теж «із Гаврилка». Монументальна постать Митця і Воїна (старшини-добровольця з УСС, згодом офіцера в Сирійській дивізії Армії УНР і в кінці — отамана-повстанця), пристрасне життя Михайла Гаврилка (1882 — 1920) поєднувало визвольні прагнення українців і стало полум'яним символом воюючої України — її Соборності. Онук його, нині — професор Львівського університету Орест Абрагамович у «Передньому слові» наголосив на тому, що подібні біографії актуальні в наші ганебні роки. Образ гордої і сильної Людини вибудовується в кількох розділах книги: в біографії та семи додатках. Перший додаток — це єдина поетична збірка «На румовищах» (Краків, 1910). Інші — хронологічно подані документи і матеріали з усіх періодів яскравого, хоч і недовгого життя М. Гаврилка. Книга, скромно названа «історичним нарисом» «виповнила насушну із сотень лакун нашого минулого, яку можна читати з гордістю і без брому» [9]. «Шевченко породив Гаврилка, а той як митець не тільки творив образ Батька нації, він доказав усім грядущим поколінням, і діяльним, і ледачим, що можна жити, творити і боротися — і навіть вмерти згідно з наукою свого духовного Патрона» [9].

Свій внесок до біографічної Шевченкіани роблять і регіональні осередки: А. Подолинний пише про видання словника «Тарас Шевченко і Вінничина» (Вінницька обл. універс. наук. б-ка ім. К.А. Тімірязєва.—Вінниця: ПП «ТД «Едельвейс і К», 2012), приурочений 200-літтю від дня народження Т. Шевченка. Мета видання—показати внесок науковців і митців Вінничини до загальноукраїнської Шевченкіани. Крім нових імен, яких немає в Шевченківському словнику, тут подано відомості про нові факти і подробиці, життя Т. Шевченка, що зацікавлять широкі кола читачів.

У ракурсі «Шевченкіана О. Гончара» відзначимо працю «Народився, щоб осяяти Україну», автор якого — Степаненко М. [10].

Герої біографічних творів кінця ХХ ст. — початку ХХІ століття мали свою особливість. Автори пера вдавалися до історії, філософських роздумів тощо. Продовжує розвиватися мемуарна література, щоденникова та епістолярна творчість. Цьому сприяло повернення з небуття багатьох тисяч імен співвітчизників — забутих у складних перипетіях ХХ ст., або й ретельно замовчуваних. Відкрито легальний доступ до спадщини Д. Чижевського, М. Грушевського, С. Єфремова, Д. Донцова, Б. Лепкого...

Автобіографічно-мемуарні твори українських шістдесятників стали оприлюднюватися лише в ХХІ ст. — «Спогади і роздуми на фінішній прямій» (2008) І. Дзюби, «Книга споминів» М. Коцюбинської (Х.: Акта, 2006. — 288 с.), «Homo feriens: Спогади» І. Жиленко (К.: Смолоскип, 2011. — 816 с.), «Шістдесятники поза пафосом» Р. Корогодського («Укр. мова і література». — 2003. — Ч. 16. — С. 1—24; № 39—40), «Люди не зі страху: Українська сага. Спогади» С. Кириченко (К.: Смолоскип, 2013; Переднє слово Ю. Бадзя.— 920 с.), «З живучого племені Дон-Кіхотів» (К.: Грамота, 2008. — 816 с.; упоряд. М. Коцюбинської, О. Неживого; передмова, прим. та бібліографія М. Коцюбинської) Н. Світличної, «Таємна музика сосон. Сад житейських думок, трудів та почуттів: Автобіографічні замітки». — К.: Акцент, 2003. — 448 с. В. Шевчука, «Не тільки про себе: докум. роман-колаж»: У 3 кн. — К.: Університ. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2006—2010» Б. Гориня та ін.

Л. Касян назвала книгу спогадів І. Дзюби, яку він приготував до свого 75-річчя, як таку, в якій можна «виокремити автобіографічний та історичний час»... [11, с. 55]. Перший (особистісний) план містить періоди життя автора: дитинство, юність, молодість, зрілість, процес формування автора як особистості, творчі та духовні пошуки, громадську активність, стосунки в родині. Обидва ж плани у романі — автобіографічний та історичний — абсолютно рівноцінні, і щільно переплетені поміж собою.

Ці твори — не лише свідчення очевидців епохи — про себе та про добу. Вони вчать своїх спадкоємців, тобто нас, бути кращими на тлі того, що маємо сьогодні, глибше зрозуміти соціально-культурні процеси й порівнювати їх із тими, в які жили й творили вони — тобто, кінець 1950-х — з серединою та кінцем 1990-х, і нинішнім днем.

2012 р., коли М. Стельмахові виповнилося 100 років від дня народження, згадували перебіг подій навколо його останнього роману "Чотири броди". "Чотири броди", за М. Стельмахом — це "своєрідна філософія життя. Кожен має свої чотири броди: блакитний, як світанок — дитинство; як сон — хмільний брід любові, брід праці і житейських турбот; брід онуків і прощання... Від того, як людина переправляється через ці броди, стає зрозуміло, чого вона варта" [12].

«Культура — приналежність безвіку. Виправдання існування людства. Якщо станеться неймовірне — воно її втратить, то цій втраті передуватиме втрата себе. Людина повернеться в доісторичний морок.» [13].

Українець ніколи не опирався лише на свою, вітчизняну, літературу, а опосередковано «вибирався» в люди, через їхніх героїв, — до своїх берегів.

Теперішня українська еліта може прислужитися своєму народові, плакаючи свою мову, історію, літературу, підносячи своїх героїв. Необхідно повертати імена — як-от, Олександри Косач, Уляни Кравченко, Наталі Романович-Ткаченко, Катрі Гриневичевої, поглиблюватися в світову літературу, перекладаючи зірок класичної та сучасної літератури — Генріха Ібсена, Ентоні Троллопа, Ені Прул, Едіт Уортон, Юхана Теоріна, Айріс Мьордок, додаючи співзвучних рис своєму менталітетові.

Україна — для себе і світу має очиститися від нашарувань т. зв. радянського соцреалізму, вживаючи заявлене слово «гуманний» (гуманітарний), і допомогти усвідомити парадигмальний масштаб поняття «соціогуманістичний» як власний новотвір, що має не лише український вимір [14]. Не все людське — людяне. Якщо поняття «соціальне» означає людське, суспільне, а «гуманне» — людяне, то їх синтез, власне, складе «соціогуманістичне» як нову якість емерджентності (окрім структури і функцій)

суспільних систем. Лише якісна трансформація інституцій спільноти і людина може пришвидшити прорив на світові цивілізаційні простори.

2014 р. позначився сплеском літератури, позначеної присвяті Революції Гідності та її героям. Вийшла збірка «Євромайдан: хроніка відчуттів» (Брустурів; Дискурсус) — щоденникові нотатки п'яти авторів — Т. Прохаська, І. Ципердюка, Ю. Андруховича, С. Жадана, Ю. Винничука. Репрезентовано «Дневник Майдана» А. Куркова (Х.: Фоліо). Назвати подібну літературу «новою» не можна, однак, зважаючи на її чималий потенціал публіцистики різної орієнтації з героями-українцями, із наголосом на національний менталітет, все ж ігнорувати не випадає. Нових героїв змальовують філософське видавництво «Дух і Літера» (Олена Степова з книгою «Все будет Украина!», релігійні «Свічадо» (Климентія і Михайло Димид «Каміння Майдану»), «Дуліби» (Юлія Орлова «111 днів Майдана: записки киевлянки») та «Брайт Стар Паблішінг» (Крістіна Бердянських «Є люди. Теплі історії з Майдану» тощо. Продовжується оспівування героїзму, мужності людини, але вже перенесених в іншу, українську площину — від попередніх світових воєн, афганської, «чорнобильської» та постсоветської тематики — книга «Час second hand (кінець червоної людини» (К.: Дух і Літера, 2014) — у жанрі класичної «усної історії» — несанкціонований експеримент із колективною пам'яттю. Традиційний варіант «усної історії» завжди мав медіатора (науковця-збирача, журналіста-інтерв'юєра, укладача), які виконували консолідуючу роль духівника при таїні сповіді. Нині свідки сповідуються в мережі, і їхній психоаналіз не обмежується стримом, контактуючи з загалом різної конституції, — емоційні та інтелектуальні, порушуючи різноспрямовані хвилі юзерів, почасти засвічуючи нові імена авторів різноманітних мемів, із яскравими постами логотипів, що набирають відразу велику кількість лайків, і групуються в купі найбільш читабельних пабліків. Війна, що носить назву АТО, безупинно вносить свої корективи не зважаючи ні на які закони, виявляючи нових героїв. Тобто, маємо неопрацьований літературою потік підсвідомих реакцій, що потрапляють мало не до пандемічної хитавиці смислів. Означення «нова література», з великим домішком традиційного нуару, ейфорійне протиставлення дилетантського письма професійному — це «каналізування масової свідомості у деградацію» [15]. Поміркується і над іншим поглядом: мовляв, є й прихильники думки, що лише емоційний контакт із дійсністю єдино здатний вказати шлях до істини. Але то вже питання віри [15].

Що ж все-таки означає тренд «нова література»? Можливо, це просто атипове явище на літературному фронті персональної творчої біографії, спричинене трагічною екстремою 2014 р.? Очікуватимемо чи й самі братимемося до оцінки присуду літературної історії? Причому ми ніколи і ніде не диктуємо своїх умов, - для нас завжди важлива, у першу чергу, сама робота та її результат. Та в реальності змушені воювати із тими, які у більшості своїй, на жаль, неумілі й малограмотні люди. Відповідати на ті паси, які отримуємо у вигляді від пропозицій того, що маємо. Важливо все ж віднайти і свої реперні погляди в оцінках, зважаючи, певною мірою, і на груповий сеанс модерування громадської думки, що позиціонує себе у відмові від нірвани, у пірнанні у той же даосизм із яскравим есхатологічним забарвленням, оголюючи при цьому головні енергетичні спонсори особистості. Цей процес — свого роду декодування «німоти», вабив протягом тисячоліть усіх мудреців світу - від античності й середньовіччя. Літературна біографіка крізь Слово найбільш влучно віддзеркалює добу. Чи не тому ми так старанно досліджували біографічні колізії, трансформовані у творчість, Платона Воронька, чия поетична муза народилася під час Другої Світової війни, а відійшла до вічності напередодні нашої Незалежності, у період пост-Чорнобильський, у так звану, перебудову? До кінця й не визволившись із пут застою. Чому поет, ім'я якого завжди вирізнялося на літературному обрії, так непокоївся днем, що настав, і замикався в собі? [16, 204 с.]

На жаль, на сьогодні Україна через певні причини та обставини, ще залишається далекою для світу. Тому підтвердження й 56-й Венеційська бієнале (2015) , де український

павільйон не був центром відвідин (проект «Норе» («Надія»). Куратор Бісенале Окуї Енвезор весь час підштовхував до думки, що всі наші майбуття – у полі взаємодії між людьми, соціальні та політичні. Тому сфера пошуку досконалості та гармонії – не в спогляданні відсторонених естетичних довершеностей, а в сфері політичних рішень, що дозволять усім різним майбутнім у різних частинах світу стати єдиним майбутнім для всіх нас – людей світу.

Тому постає нагальна проблема - створити унікальні портрети українців, в абсолютності багатограння – у побуті, мові, інтерв'ю, споминах, епістолярії тощо - в нашому житті, в минулих століттях, показати жіночий феномен, різноманітні інородні впливи – представити унікальну колекцію збірного портрета українця в літературній біографії ці. Наша мета – не кількісно це зробити, а знайти те суттєве, що відрізняє українця, і, навпаки, що є схожого.

Ось таким, здебільшого, неоднозначним постає перед світом українець. Чого у ньому більше – плюсів чи мінусів – часом, ми й самі утруднюємося в такій оцінці. Тому працюємо над собою далі і наполегливо. Ми тільки зробили початок до осмислення й аналізу героїв нової літератури.

І. Франко наголошував: «Маємо стати організмом, здатним до суверенного політичного й культурного життя... живою одиницею між інших народів».

Література:

1. Блум Г. Західний канон на тлі епох. — К.: Факт, 2007. — 720 с. — [С. 43].
2. Сізова К. Людина у дзеркалі літератури: Трансформація принципів портретування в українській прозі XIX поч. – XX ст.: Монографія. – К.: Наша культура і наука, 2010.– 356 с. – [с. 35].
3. Маланчук В. Ідейні джерела літератури // Вітчизна. – 1973. – №12. – С. 11.
4. Гончар О. Щоденники. – Т.3. – С.457 – 458.
5. Лебединцева Н. Поезія 90-х: новий рівень усвідомлення // Слово і час. – 2000. – № 10. – С. 41 – 45.
6. Моренець В. Поетичний авангард: його природа й сучасні вияви // Стильові тенденції української літератури XX століття: Зб. – К.: ПЦ: Фоліант, 2004. – 284. – С. 20.
7. Худицький В. Поет Осип Сливинський: «У трагічних подіях на Сході є велика провина і російських письменників...» // Дзеркало тижня. – №32. – 2014. –13 верес.
8. Рева Л.Г. Тарас Григорович Шевченко: Людина, Поет, Пророк, Символ України: до 200-ліття від дня народження: Збірник наукових статей. —К.: Фенікс, 2014. — 112 с.
9. Калинець І. «І стеком, і шаблею, і піснею!» // ЛУ. — № 3 (5532). — 16 січ. — 2014.
10. Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. — 2008. — № 2. — С. 4—20.
11. Касян Л. «Спогади і роздуми на фінішній прямій» Івана Дзюби в контексті автобіографічно-мемуарного дискурсу українських шістдесятників // Слово і час. — №7. — 2013. — С. 55.
12. Олтаржевська Л. "Моя тема в літературі — любов до людини" // Україна молода. — 2012. — 24 трав.
13. Базилевський В. Культура: доба підмін: Варіація з відступами і нагадуванням аксіом // Літературна Україна. — № 40 (5519). — 17 жовт. — 2013.
14. Вовканич С. Пес небезпечний спереду, кінь — ззаду, а москаль — з усіх боків // Україна молода. — 2014. — 8 жовт.
15. Атипova література // Україна молода. —2015. — 17 берез.
16. Рева Л. Платон Микитович Воронько: 1913 — 1988: До 100-ліття від дня народження: Монографія. — К.: Альтерпрес, 2014. — 204 с.

RELEASE OF LITERARY BIOGRAPHYKA OF MODERN UKRAINE

L. Reva

In article thanks to subjective and system approaching are realized the general survey, are accepted attention upon individual aspects of wealthy information and artistical costly of biographical editions (especially the science of literature investigation, literature and critical works, literary portrait, interviews), which to uncover the literary biographica.

Key words: biography, biographica, resources, biographical work, investigation, literature and critical works, literary portrait, interviews.

"At the beginning XX of century in many poetic practices, understanding of the state of the modern world prevailed a metaphysical alarm. Poetry. as though barometer, envisaged the change of civilization weather : the gold "calmness" of European humanity will be torn off by the hurricane of First World war" (A. Dniestrov. "Autonomy of Orpheus. Variations on a theme poetic work and round her". - X.: Акта, 2008).

"Viscous spider web of removable apartments

And two souls are probits hundreds of holes

So terrible, when does not know that tomorrow...

Now I examine signs, times

And know the cost of light stripe -

It does not cost to search guilty except itself.". (A. Kuz'menko (Skryabin). And does remember? Places of happy people).

In the article we decide on the littlest investigational problem- to the Ukrainian literary biographyka, concept of that yet not so a long ago soviet strongly ideologize mechanisms were considered yet. We tried to rethink them, leaning against international scientific experience.

The best works of the Ukrainian and world culture - the constituent of self-knowledge, self-realized of meaningfulness of personality, self-understanding of own identity is needed. Personality is a basic transmitter of any information generator. According to the American literary critic G. Blum, today, when perceptible "ignoring of culture", a question of canon "as arts of memory, authentic foundation of the culturological thinking" is extraordinarily actual [1, c. 43].

The literary evolution of XIX- XX to the century allows to trace conformities to law of changes of principles of image of man, conceptions of hero, that is predefined by ideological-philosophical changes, transformations of going near understanding of philosophy of art. Portraits of heroes of literature consistently and appropriately change also depending on that, what social reality for them is typified. Literary model of man and her structural and semantic elements - it always conception, point of view [2, p. 35]. If in XIX of century cultivated high education, valid attitude toward family, then in XX of century sharp extermination of human dignity, dissolution, showed up in mass character, insignificant culture, thrusting out of grayness, up to physical violence above the Ukrainian elite.

In connection with the difficult circumstances of time, vital and creative way of literati that wrote about prominent personalities, not always got objective, without forestall reflection. It was assisted by persecution of biographykal man from the side of party guidance That is why often their looks applied in the past: "Idealization of patriarchal character, remoteness. look on general development of our cultural development as anachronism, relict of the past" [3, c. 11].

Ukrainian literature of the second half of 90th of XX is this century - not simply literature on the fracture of decades, centuries, millenniums, it is literature on the fracture of public consciousness. Especially clearly these changes were reflected on itself by autobiographic prose. Her authors dare after the long years of silence, finally, on a direct, frank dialogue with a reader, on a court and repentance, the theme of Man was again affected, theme of personality ("Бертен" and " Бертен-2" by Gromyak, "Museum of living writer", or "My long road in the market" of V. Drozd, "Two years in Kremlin" of B. Oliynyk, "In memory my" Y. Yszenko, "To live and tell" of A.

Dimaroy). However, not always autobiographic publications were marked objectivity. And it grounded to write O. Gonchar: "Such cynicism in our literature was not before. That does take" place with us? [4, p.457 - 458]. Elsewhere he was determined in relation to all memorialist as process: "Trouble with these memorialists! An invasion went simply some on these untruthful unreal confessions those, who obviously exaggerates the role in history, by submitting itself not differently as by the rescuer of nation. Such of him is insidious, this memoir genre. As though takes away a mind for a man, deprives sense of reality". [4, p. 459].

The last decades of XX of century, beginning of XXI of century, are marked strengthening of the documentary beginning. Remembrances, autobiographies, literary portraits, occupy all greater specific gravity in a literary process. With the personal interest the book of I. Kalynets-was perceived "Well-known and unknown about Antonych: Materials to biography of Bohdan-Ihor Antonych" (Lviv, 2011. - 276 p.s, 48 il). The first edition of this book went out in Lviv in 2009 on occasion of 100year from the birthday of B.-I. Antonych, in that a researcher collected many factografic and other materials, remembrances of contemporaries of poet, that then lived yet. By comparison to the this first the second edition is considerably complemented, enriched epistolary and by illustrations. "Documents of KGB" (p. 266-268), that testify a century to prohibition and pursuit of work of the of genius Ukrainian poet XX, have the special cost, that signified the work a new step in the philosophical understanding of life, her looks to existence and nature of human cognition.

In 1980 - to beginning 1990 - x years, well-known more than stagnant period, and from 1986 - by the set alteration - the circle of historical and biographic epika broadens with the image of life of prominent figures : story of R. Gorak "Three times there was love" in that on rich actual material the relationships of I. Franko are traced with Olga Roszkiewich, Yuzefa Dzvонkovska, Olga Horyzhynska, a story of P. Zagrebely is "Clarinets of tenderness", where told about youth adoration of Pavlo Tychyna, novel of S. Tel'nyuk "My spring is unfaded" about a poet and his wife. Serious scientific researches that light up the not popular pages of biographies of writers appear. In 1989 in a publishing house "Dnipro" an artistically-documentary diptych went out "In Vilno, city most wonderful", the "Vilnius pages" of biography of young Taras Shevchenko are exposed in that. Collection was laid down story " Spring above Viliya" of Heorhij Metel'sky, Russian writer, habitant of Vilnius, and artistically-documentary essay of the Ukrainian scientist Anatoliy Nepokupny, written on material of long-term searches of scientist in the archives of Moscow, Leningrad, Kyiv, Vilnius.

In 1994 in a publishing house «Мистецтво» it was carried outreediting of book of P.I. Zajcev "Life of Taras Shevchenko", that came into the world in 1955 drawing of scientific society of the name Shevchenko and Libraries of Ukrainian studios in Paris, New York, Munich. 1994 reediting of book of П.І was carried out in a publishing house «Мистецтво» . Successive research of biography of T. of Shevchenko in the closest connection with his works in labour of P. Zajcev "Life of Taras Shevchenko" / edition, preparation, il., compiler and commented on Y. Ivanchenko; preface V. Shevchuk. - К.: Мистецтво, 1994. - 352 p. – and present the phenomenon of large weight not only in the Ukrainian literary graphic bioarts but also in history of the Ukrainian culture on the whole.

90th - it is time of slow transformation processes of Ukrainian public consciousness. Too slow process of exit of Ukraine from a deep system crisis, because in her basis -- demoralization of society, without spirituality and triumph of injustice. Consciously renouncing the profanational ideal of all cultural tradition of previous times, the separate authors of poetic works of 90th illustrate all complex of the problems related to the loss of faith in a national ideal. And from - here in poetic autobiographic works (O. Galega, L. Mel'nyk, S.Zhadan, I. Andrusyak...) are basic reasons: despair, disappointment, fatalism, loneliness [5, p. 41 - 45].

Etched in Ukrainians during a few centuries of realization of own identity in 90th got stimuli and prospects of development, became an urgent necessity for self-comprehension of literature, literary criticism, graphic bioarts - both for history and cultures in general. A question

appeared: "is it possible presently convincingly to talk about wide literary way of life of O. Kruchenych or M. Semenko, Chlebnykov or V. Polishchuk? Hardly: they, and those, who of them, are the fact of history of literature and already as a stylish exception by a - fact of reception of literature. They really remained the moment of literary process, and more precisely by the crisis (in the medical understanding) moment of self-wiping of literature that in sickly shocks (but not one time and in convulsions) threw down from itself the whole layers of used, banal of figuratively-philosophical values of their recreation, threw down not in obscurity, but in history, and together with them and a main factor of their upcast is an advance-guard" [6, p. 20].

The real historical letter that to focus recreation of epoch comes on changing to withstand stereotypes, with noticeable authorial research. Thus in focus of attention - only XX of century and man. Is "it clear, because we, Ukrainian society, how as though fell out for a side this XX of century, regained consciousness already in water, and where did a that ship start swim, where and as broken up? And where did we swim on him? These texts are very different - from popse, cut again after the French curves cinematographic blokbusters of novels of Vasyl Schklyar and Andrii Kokotyucha (accordingly "Carrion-crow" and "Red") to ambitious "Museum of the abandoned secrets" of Zabuzhko" [7]. This experience is not new, as 1960th began the bloom of novel biography. He with reason is bound to appearance of such works as to "Taras ways" (1961) of O. Ivanenko, "Youth of Poet" (1963) of L. Smilyansky, "In steppe boundless after Ural" (1964) of Z. Tulub, "Hryhorij Skovoroda" (1969) of V. Shevchuk, "Daughter of Prometheus" (1966) of M. Olijnyk and others like that.

By the "thundershower" of the editions, timed to the 200year of the prominent son, Prophet of humanity T. Shevchenko to congratulate Ukraine in honour his birth. We responded to the event, presenting collection of scientific works on public, him sanctified to [8, 112 p.s]. To the list of the above-mentioned, will attach a few editions that did not get to the indicated book :

"Remembrances about Taras Shevchenko" (drafting and notes V.S. Borodin, M.M. Pavlyuk, O.V. Boron'; preface of V. Smilyanska. - K.: Dnipro, 2010. - 608 p.) are a documentary source -- by remembrances about Taras Shevchenko, where the memoirs of his contemporaries entered. Materials of collection, in that told about the separate episodes of life of genius son of the Ukrainian people, create the integral picture of vital and creative way of founder of new Ukrainian literature.

"Taras Shevchenko in private: collection of the articles". -K.: Institute of literature the name of T.Г. Shevchenko NAN of Ukraine, 2014. - 280 p., il. As go speech to the annotation, the offered book contains the articles of the "Shevchenko encyclopaedia", that light up the personality aspects of life of Taras Grigorievich. Authors aimed to find out the individual lines of psyche of Shevchenko, those important human qualities that appear in attitude toward children and women (whether the poet of children, what type of woman of him loved attracted, or was happy he in love). Reader the articles attract attention about appearance and state of health of Shevchenko in different periods of his life and, especially, first in шевченкознавстві special secret services about his way of life and domestic tastes, in particular about that, in what dwellings it was to live, what clothing carried, what meal savoured him, as behaved to the material values and money and others like that.

R. Koval made happy public by a book "Mykhajlo Gavrylko : by an and stack, and sabre". The name of this master in the circles of Galychina townspeople is well known. Ceramic and metallic medallions with the image of Taras Shevchenko were not in one dwelling. Even the Kharkiv monument to Kobzar, creatively used Manizer, too "from Gavrylko". Monumental figure of Artist and Warrior (officer-volunteer from YSS, afterwards officer in the Grey division of Army UNR and at the end of -- ataman-insurgent), passionate life of Mykhajlo Gavrylko (1882 - 1920) combined liberation aspirations of Ukrainians and became the flaming symbol of warring Ukraine -- of her Collegiality. Grandchild of him, presently -- professor of the Lviv university Orest Abragamovich in the "Front word" marked that similar biographies are actual in our disgraceful years. Character of proud and strong Man lines up in a few divisions of book : in biography and

seven additions. The first addition -- it only poetic collection "На румовищах" (Сракoв, 1910). Other - chronologic given documents and materials are from all periods of bright, though unlong life of M. Gavrylko. Book modestly adopted by a "historical essay" "filled vital from hundreds of лакун of our past, that can be read proudly and without a bromine" [9]. "Shevchenko generated of Gavrylko, and that as an artist created character of Father of nation not only, he finished telling to all coming generations, and active, and lazy, that it is possible to live, to create and fight - and even die according to science of the spiritual Cartridge" [9].

The payment to biographic Shevchenkiana is done and regional cells: A. Podolynny writes about edition of dictionary "Taras Shevchenko and Vinnytsya area" (Vinnytsya region of univers. sciences. library is the name of K. Tymyryazev.- Vinnytsya: ПП "ТД " Едельвейс і К", 2012), timed to the 200 year from the birthday of T. of Shevchenko. An aim of edition - to show the payment of scientists and artists of Vinnytsya area to whole Ukrainian Shevchenkiana. Except the new names that is not in the Shevchenko dictionary, information is here given about new facts and details, lives of T. of Shevchenko, that will interest the wide circles of readers.

In foreshortening "Shevchenkiana of O. Gonchar" will mark labour "Was born, to light up Ukraine", author of that is M. Stepanenko [10].

The heroes of biographic works of end of XX of century - of beginning of XXI of century had the feature. The authors of peer were succeeded to history, philosophical reflections and others like that. Memoir literature, diary and epistolary work, continues to develop. It was assisted by a return from nonexistence of the many thousand names of compatriots -- of the century forgotten in the difficult peripeteias of XX, or and carefully held back. Legal access is open to the inheritance of D. Chyzhevsky, M. Hrushevskiy, S. Efremov, D. Doncov, B. Lepky.

Autobiographic-memoir works of Ukrainian writers- six ten- began to be made public only in XXI of century --"Remembrances and reflections on the finish line" (2008) of I. Dzuba, "Book of remembrances" of M. Kocubinska (X.: Akta, 2006. - 288 p.), "Homo of feriens : Remembrances" of I. Zhylenko (K.: Смолоскип, 2011. - 816 p.), "writers- six ten out of fervor" Korogodsky («Укр. мова і література». —2003. — Ч.16. — С. 1—24; № 39—40), "The people not from fear: the Ukrainian saga. Remembrances" of S. Kirichenko (K.: Смолоскип, 2013; Front word of Y. Badz'.- 920 p) "From the of great vitality tribe of Don-Kichots" (K.: Грамота, 2008. - 816 p.; compiler M. Kocubinska, O.Nezhyvyj; preface, notes and bibliography of M. Kocubinska) of N. Svitlychna, "Secret music of pine-trees. Garden of worldly ideas, labours and feelings : the Autobiographic notes". -- K.: Акцент, 2003. - 448 p. of V. Shevchuk, "Not only about itself: documentary novel - kolaze: In 3 dook. - K.: Університ. вид-во is PULSARS, 2006- 2010" of B. Goryn' and other.

L. Kasian named the book of remembrances of I. Dzuba, that he prepared to the 75year, as such, in that it is possible to "distinguish autobiographic and historical time". [11, p. 55]. The first (personality) plan contains the periods of life of author : childhood, youth, youth, maturity, process of forming of author as personalities, creative and spiritual searches, public activity, relations in family. Both plans in a novel - autobiographic and historical -absolutely equivalent, and densely casebound inter se.

These works - not only of certificate of eyewitnesses of epoch - about itself and about twenty-four hours. They teach the heirs, id est us, to be the best on a background that have today, deeper to understand sociocultural processes and compare them to those, in what tendons they -- created id est, end of 1950th - with a middle and end of 1990th, and by a present day.

In 2012, when M. Stelmakh was 100 ago from a birthday, remembered the course of events round him the last novel "Four fords". "Four fords", after M. by Stelmakh - it is "original philosophy of life. Everybody has it four fords: blue, as dawn -- childhood; as a dream - intoxicating ford of love, ford of labour and worldly caring; ford is a grandchild and farewell... From that, how a man is taken across through these fords, becomes understood, what she costs" [12].

A "culture - belonging of not having a time. Acquittal of existence of humanity. If the unbelievable - will happen it her will lose, then the loss of itself will be preceded this loss. A man will go back into prehistoric darkness". [13].

Ukrainian never leaned only against it, home, literature, and mediated "got" out in people, through their heroes, - to the banks.

The present Ukrainian elite can serve to the people, cherishing the language, history, literature, bringing the heroes. It is necessary to return the names - for example, Olexandra Kosach, Ulyana Kravchenko, to Natalie Romanovich-Тkachenko, Katrya Grinivicheva, to deepen in world literature, translating stars of classic and modern literature - Henry Ibsen, Anthony Trollop, Annie Prul, Edith Uorton, Yuchan Teorin, Jean Iris Murdoch, adding consonant lines to the mentality.

Ukraine - for itself and must clear up the world from stratifications of so to name soviet realizm, using the well-thumbed word "humane" (humanitarian), and to help to realize the paradigm scale of concept "humanistic" for socio as own new formation that has the Ukrainian measuring not only [14]. Not all human - humane. If a concept "social" means human, public, and "humane" - humane, then their synthesis, actually, the "humanistic" for socio will lay down as new quality (except a structure and functions) of the public systems. Only quality transformation of institutes of association and man can accelerate a breach on outer civilization spaces.

In 2014 designated by the splash of literature, mark to dedication Revolution of Dignity and to her heroes. Collection went out "Euroarea: chronicle of feeling" (Брустурів; Дискурсус) - diary notes of five authors -- of Т. Prochasko, І. Cyperduk, Y. Andruchovich, С. Zhadan, Y.Vinnichuk. It is presented "Дневник Майдана" of А. Kurkov (X.: Folio). To name similar literature "new" it is impossible, however, having regard to her large enough potential of publicism of different orientation with Heroes-Ukrainians, with an accent on national mentality, however to ignore does not fall out. New heroes are represented philosophical publishing house "Spirit and Letter" (Olena Stepova with a book "All will be budget of Ukraine!", religious «Свічадо» (of Klymenty and Mykhajlo Dumyd «Каміння Майдану» is religious "Stones of Majdan"), «Дуліби» (of Yuliya Orlova «111 днів Майдана: записки киевлянки») and "Брайт Starr Паблішінг" (Kristina Berdiansk there "Are people. Warm histories from Majdan" and others like that. The sing of heroism, courage of man proceeds, but already carried in other, Ukrainian plane -- from previous world wars The sing of heroism, courage of man proceeds, but already carried in other, Ukrainian plane -- from previous world wars, Afghanistan, "Chornobyl" and постсоветської subjects --book "Time of second hand (end of red man"(К.: Дух і Літера, 2014) - in the genre of classic "verbal history" is an unauthorized experiment with collective memory. The traditional variant of "verbal history" always had neurohumor (of scientist-collector, journalist-interviewer, compiler), that carried out the consolidating role of confessor at mystery confession. Presently witnesses are heard the confession in a network, and their psycho-analysis is not limited стримом, contacting from an on the whole different constitution, - emotional and intellectual, in contempt of the differently directed waves of users, partly spoiling the new names of authors of various mems, with the bright posts of logotypes that collect plenty of likes at once, and form group in the heap of most read publiks. War that carries the name of ATO brings in the adjustment continually, ignoring with no laws, finding out new heroes. Id est, have inelaborate literature stream of subconscious reactions that get how hardly not to the pandemic tossing of senses. Determination is "new literature", with large addition traditional of nuar, euphoric contrasting of amateurish letter professional -- this "canalizing of mass consciousness in degradation" [15]. It seems and above other question: they say, I am and such that support an idea, what only an emotional contact with reality is able to specify a way to truth. But it is a question of faith already [15].

That nevertheless does mean a trend "new literature"? Maybe, is it the simply atypical phenomenon at the literary front of the personal creative biography, caused by tragic екстремою in 2014? Will expect or and will undertake to the estimation of sentence of literary history? Thus

we never and nowhere dictate the terms, - for us work and her result are always important, in the first turn. But in realities force to be at war with those that in majority to it, unfortunately, clumsy and semi-literate people. To answer on those passes, get that in a kind from suggestions of that have.

It is important however to find and the repers looks in estimations, taking into account, up to a point, and on the group session of moderator of public opinion that positions itself in abandonment from nirvana, in diving in the same daosism with the bright eschatology colouring, bare here main power sponsors of personality. This process - decoding of "inability" to speak the family, drew all sages of the world during millenniums - from antiquity and middle ages. Literary graphic bioarts through Word most well-aimed reflect twenty-four hours. How not that is why did we investigate the biographic collisions, transformed in work, Platon Voron'ko, so diligently, whose poetic muse was born in the Second World war-time, and stepped back to eternity on the eve of our independence, in a period LegationChornobyl', in so-called, alteration? To the end and not becoming free from the hobbles of stagnation. Why did a poet the name of that was always distinguished on literary horizon so worry a day, that came, and snapped to in itself? [16, 204 p.].

Unfortunately, for today Ukraine on certain reasons and circumstances, yet it remains distant for the world. Therefore confirmation and 56th Venetian Bienale (2015), wherever the Ukrainian pavilion was the center of visits (project of "Hope" ("Nadiya"). The counsel of Bienale Okuyi Envezor all the time pushed slightly to the idea, that all our the future - in the field cooperations between people, social and political. Therefore sphere of search of perfection and harmony - not in contemplation of removed aesthetic perfection, but in the sphere of political decisions that will allow all anything by the future in different parts of the world to become the only future for all of us - world people.

An urgent problem appears therefore - to create the unique portraits of Ukrainians, in the absoluteness of many-sided - in the way of life, language, interview, remembrances, epistolarys and others like that - in our life, in past centuries, to show the woman phenomenon, various інородні influences - to present unique collection of collapsible portrait of Ukrainian in literary biographer these. Our aim - not in number to do it, but to find that substantial, that distinguishes Ukrainian, and, vice versa, that is alike.

Here such, mostly, Ukrainian appears ambiguous before the world. What in him anymore - pluses or minuses - sometimes, we and bothered in such estimation. Therefore work on itself farther and insistingly. We only did beginning to the comprehension and analysis of heroes of new literature.

I. Franko marked: "Must become an organism apt at sovereign political and cultural life. by living unit between other people".

Reference:

1. Блум Г. Західний канон на тлі епох. — К.: Факт, 2007. — 720 с. — [С. 43].
2. Сізова К. Людина у дзеркалі літератури: Трансформація принципів портретування в українській прозі XIX поч. — XX ст.: Монографія. — К.: Наша культура і наука, 2010.— 356 с. — [с. 35].
3. Маланчук В. Ідейні джерела літератури // Вітчизна. — 1973. — №12. — С. 11.
4. Гончар О. Щоденники. — Т.3. — С.457 — 458.
5. Лебединцева Н. Поезія 90-х: новий рівень усвідомлення // Слово і час. — 2000. — № 10. — С. 41 — 45.
6. Моренець В. Поетичний авангард: його природа й сучасні вияви // Сильові тенденції української літератури XX століття: Зб. — К.: ПЦ: Фоліант, 2004. — 284. — С. 20.
7. Худицький В. Поет Осип Сливинський: «У трагічних подіях на Сході є велика провина і російських письменників...» // Дзеркало тижня. — №32. — 2014. — 13 верес.

8. Рева Л.Г. Тарас Григорович Шевченко: Людина, Поет, Пророк, Символ України: до 200-ліття від дня народження: Збірник наукових статей. — К.: Фенікс, 2014. — 112 с.
9. Калинець І. «І стеком, і шаблею, і піснею!» // ЛУ. — № 3 (5532). — 16 січ. — 2014.
10. Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. — 2008. — № 2. — С. 4—20.
11. Касян Л. «Спогади і роздуми на фінішній прямій» Івана Дзюби в контексті автобіографічно-мемуарного дискурсу українських шістдесятників // Слово і час. — №7. — 2013. — С. 55.
12. Олтаржевська Л. "Моя тема в літературі — любов до людини" // Україна молода. — 2012. — 24 трав.
13. Базилевський В. Культура: доба підмін: Варіація з відступами і нагадуванням аксіом // Літературна Україна. — № 40 (5519). — 17 жовт. — 2013.
14. Вовканич С. Пес небезпечний спереду, кінь — ззаду, а москаль — з усіх боків // Україна молода. — 2014. — 8 жовт.
15. Атипова література // Україна молода. — 2015. — 17 берез.
16. Рева Л. Платон Микитович Воронько: 1913 — 1988: До 100-ліття від дня народження: Монографія. — К.: Альтерпрес, 2014. — 204 с.